

ԶՈՒՆՐԱ ԵՐՎԱՆԴՅԱՆ

Բանասիրական գիտությունների թեկնածու

ԳՐԻԳՈՐ ԳՈՒՐԶԱՂՅԱՆ. ԽՈՀԱԳՐՈՂԻ ԻՆՔՆԱԿԵՐՊԱՎՈՐՄԱՆ ԱՐՎԵՍՏԸ

Բանալի բառեր՝ կենսարժեքներ, տիեզերք, գերերևույթ, մարդ-իրադարձություն, կամարաշար, խորաշերտ:

Ճանաչողների հավաստմամբ գործ ու խոսքով սովորական մարդկային օրինաչափություններից դուրս Գրիգոր Գուրզաղյանը բացառիկ է նաև իր ստեղծած գեղագիտական աշխարհով: Իր աշխարհ-տիեզերքին մահկանուցիներին մոտ չթողած հանձարեղ աստղաֆիզիկոսը նրանց առաջ կրնկի վրա բաց է պահում ինքնօրինակ հարստությամբ առանձնացող իր ստեղծագործական աշխարհի դռները: Այդ աշխարհում կարդալ-սովորելու, պաշարել-հարստանալու այնքան նյութ կա, որ կիերիքի մի ամբողջ սերնդի՝ վերանայելու շատ կենսարժեքների դերը կյանքում, գուցե և ճշտորոշելու իր դավանած արժեհամարգային կողմնորոշիչներից (հավատ, հույս, սեր, իդեալ, պատկերացումներ բարու և չարի, լավ ու վատի, արդարության և անարդարության, գեղեցիկի և տգեղի) որոշների նորովի ընկալումները արագընթաց այս դարում:

Զգրեր Գրիգոր Գուրզաղյանը՝ իր և իր ընթերցողի աշխարհում մի գունեղ անկյուն հաստատապես դատարկ կմնար: Ինչպես Գաբրիել Գարսիա Մարկեսն է ասում. «Մի բան հաստատ է. գրողությունը կոչում է, որից հնարավոր չէ փախչել, և նա, ով ունի այն, պետք է գրի...»:(1) Տիեզերքի հետ զրուցող մեծ մտածողը պիտի գրեր, նաև պիտի նկարեր...

Գրողի՝ իրական և պատմական ժամանակի ու տարածության մեջ ծավալվող իրավիճակներ, դեպքեր ու դեմքեր ներկայացնող պատումները ընթերցողին տեղափոխում են յուրատիպ մի աշխարհ, որտեղ նա վկան է դառնում ոչ միայն հեղինակի իմացաբա-

*Հոդվածն ընդունվել է 15.11.2016:

Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել Բ.Գ.Դ. պրոֆեսոր Հովիկ Մուսայեյանը:

նական և իմաստասիրական մտորումների հիմնական առարկայի՝ Մեծ Տիեզերքի («Cosmos»-ի), և Փոքր Տիեզերքի (Մարդու) գեղարվեստական կերպավորմանը, այլև հենց իր՝ չափումների մեջ չտեղավորվող տաղանդի տեր մարդու յուրօրինակ ինքնակերպավորման ողջ ընթացքին:

Գրողի ինքնակերպավորման արվեստի առանձնահատկությունների մասին մեր դիտարկումները ներկայացնելուց առաջ հատկանշենք հենց իր հայեցումներից մեկը՝ «Եվ երաժիշտը, և բանաստեղծն ու նկարիչը, որոնք օժտված են հզոր տրամաբանությամբ, հախուռն երևակայությամբ ու փոթորկալից զգացումներով, կարող են տեսնել, բացել ու կանխատեսել բաներ, որոնք սովորական առումով մատչելի կարող են համարվել միայն գիտական մտածելակերպին: Համենայն դեպս, տիեզերքի փիլիսոփայական ընկալումն ու մեկնաբանությունը հավասար չափով մատչելի պետք է համարել բոլոր այն անհատականությունների համար, որոնք օժտված են մեծ ընդհանրացումներ անելու կարողությամբ: Այսպիսիք ծնվում են ոչ շատ հաճախ, բայց ստեղծագործության համարյա բոլոր բնագավառներում՝ հավասար չափով»: (2)

Գրիգոր Գուրզադյանը հզոր տրամաբանությամբ գերերևույթ էր գիտության բնագավառում. նա իր անսահմանելի տաղանդի շնորհիվ, Սիլվա Կապուտիկյանի խոսքով ասած, «այս փոքրիկ ժողովրդին հանեց տիեզերք», հախուռն երևակայությամբ էր նկարչության մեջ. «...Նա նկարում է բնության կյանքը, նկարում է այն, ինչն ինքնին ինքնատիպ է, այն, ինչն իրեն ուրախացնում է կամ տխրեցնում...» (3), փոթորկալից զգացումներով ու խոր իմաստությամբ էր գրականության մեջ. «Գուրզադյանը գրում է այնպես, ինչպես հաստատ միայն ինքը կարող է գրել, փաստերն ու երևույթներն անցկացնելով իր ուրույն ընկալումների ու զգայությունների միջով, իր հարուստ ներաշխարհի միջով»: (4) Միով բանիվ՝ նա բացառիկ «մարդ-իրադարձություն» էր՝ իր տիեզերական գոյությամբ ու մտածողությամբ: Առնչվելով Գուրզադյան «մարդ-իրադարձություն» ստեղծած գեղագիտական աշխարհի հետ՝ առավելապես ես զգում, որ դու՝ որպես տիեզերքի մի հյուլե, գտնվում ես «երկու աշխարհների՝ անսահման մեծի ու անսահման փոքրի արանքում: Երկու սահմաններն էլ՝ հավասար չափով անհասանելի ու անըմբռնելի», և որ գտնվում ես ««կախված» դրանց արանքում»: (5)

Գուրզադյանական ստեղծագործություններում թեմաներին ներհյուս ծավալվող խոհ-դատումների, իմաստախոսությունների,

հույզ-ապրումների ընթացքի դիտարկումներն ու երբեմն փակագծված ասելիքի բացումը խորապես օգնում են գերերևույթորեն ներհայեցող մեծ մարդու դիմանակարի ամբողջականացմանը: Հընթացս պատումների զարգացման կերպավորվող գիտնական-գրողը դառնում է իր կերտած պատմահիրական կերպարների կենսականորեն անբաժանելի մասը. հաճախ հենց նրա կերպարի տեսականով են գոյավորվում, մարմնավորվում ու կենսականացվում ամենքն ու այն ամենը, ինչի մասին գրում է: Գրիգոր Գուրզադյանինը նաև կարող էր լինել Մարիո Վարգաս Լյոսայի այն խոսքը, թե՝ «Իմ ներքին կյանքը կառուցված է այն ամենի շուրջ, ինչ գրում եմ և ինչ գրելու եմ»: (6)

Ընթերցողին ներքաշելով իր ստեղծած գրականության ինքնատիպ աշխարհը՝ Գրիգոր Գուրզադյանը նրան դարձնում է իր ունկնդիր-գրուցակիցը՝ մտածել-խորհելու, դասեր առնել-տալու, ապրել-հուզվելու անսպառ նյութ տալով նրա մտքին ու հոգուն: Այնքան բնական, անբռնագբոս են հյուսվում պատումները, այնքան մտերիմ են հնչում խոսքերը, որ ընթերցողն ինքն է տողերում փնտրում գրողին, խոսքաշերտերում որոնում նրա բնավորության, վարքագծի ու կենսահայեցողության արտահայտում-դրսևորումները և, աշխարհայացքի հիմնական հատկանիշների պեղում-հայտնաբերումով, գծագրում մեծ ստեղծագործողի նախատիպը չունեցող կերպարը:

Գուրզադյանի գեղագիտական աշխարհում կերպավորված հերոսը, բնական է, անանձնական արժեքներին ներթափանց, նաև անձնական արժեքներ կրող է, ուստի և գրողը ստեղծագործական դաշտ է բերում իր կենսաբանական ես-ի խնդիրը ևս: Պետք է ասել, որ Գրիգոր Գուրզադյանի ստեղծած գեղարվեստական գրականության մեջ եսի ինքնաբացահայտումները յուրատիպ դրսևորումներով են: Տիեզերական ներհայեցումներով գրողը Մեծ տիեզերքի մեջ ունեցած իր Փոքր տիեզերքում սեփական ճշմարտության օրենքներն ունի: Գրողի՝ աշխարհայացքային համակարգը ավելի քան իրատեսական է. այն կազմող տարրերը հանձարեղ մարդու՝ մեր հայեցողյանը երբեմն հասանելի, մեծ մասամբ՝ անհասանելի կերպով ապրած կյանքի դասերով են գոյավորվել: Այս աշխարհում իր կյանքի և դերի ճիշտ դիտարկումը օգնել է նրան ինքնահատուկ համոզմունքներով ու դիրքորոշումներով ապրել ու կենսականացնել իր կերտած գեղագիտական աշխարհը: Ստեղծագործական ինքնատիպ հայտածումներով ձևավորված գուրզադյանական այդ

աշխարհում առանձնանում են հիմնորոշ սկզբունքներ, որոնք ենթագիտակցությունից սկիզբ առնող զգացողություններ են արթնացնում, մտածելու կերպ թելադրում, վարքականոն ու գոյակերպ պայմանավորում: Ինքն իր և մարդկության կենսափորձից հայտածած դասերով ապրած լինելով՝ դրանք նաև մեզ է մատուցում ինքնօրինակ իմաստախոսություններով ու խտամտքերով: Ահավասիկ մի քանիսը՝ «Մտածելը բոլոր ասպարեզներում է պետք: Դա մասնագիտություն չէ, դա մարդու էություն է, նրա իսկական արժեքն է» (7), «Երեխան, որի դպրոցական կյանքն ինչ-ինչ պատճառներով չի ստացվել, ներեցեք դաժանությանս, ապագա չունի...Կան արժեքներ, որոնց մասին մենք չպիտի մոռանանք երբեք: Այդ արժեքներից ամենամեծը դպրոցն է...»(8), «Ես ներքին կապ եմ տեսնում լեզվի նկատմամբ ունեցած վերաբերմունքի և ժողովրդի ինտելեկտի, նաև, ինչու չէ, պետության հզորության միջև» ... (9)

Գիտական աշխարհում հզոր անհատականության հաստատած կենսագրությանը հընթաց՝ գրող Գուրգադյանի ներաշխարհն էլ ի՛ր կենսագրությունն է հյուսել ու այն հանձնել խոհագրական գրականության էջերին, որոնցում տարակերպ պատկերումներով ու պատումներով դրսևորվում են իրենից անպակաս անձնական ցավի ու մաքառման տառապանքի զգացողությունները: Հարկ է նշել, որ, համենայն դեպս, այդ ցավ ու տվայտանքի, մաքառման տառապանքի պատկերումներում գերակա են գրողի տիեզերածին ամենաստեղծ սերը, անկոտրում ոգին և մշտառկա անխախտը՝ լուսավոր հավատը: Նա հավատում է, որ, ի վերջո, Մեծ ու Փոքր տիեզերքներում տիրելու է նախասահմանված ներդաշնակությունը:

Մեր այս բարդ ու տարազան ժամանակներում, երբ «Աշխարհի ինտելեկտուալ կարգը վերատեղադրված է մարդկանց մտածողության մեջ» (Կարլ Հենրի), հերոսի նոր մոդել է կյանքի կոչվում: Այդ հերոսը գոյավորում է ազգային նոր վարքականոն թելադրող գաղափարներ, ձևավորում արժեքային համակարգեր: Սա չարժեքների ժխտմամբ ոգեղեն նոր որակներ սկզբնավորող հերոսի մոդել է, որի մեջ տեսնում ենք ինչպես հեղինակային հայեցակետերի ու սևեռումների կենտրոնացումը, այնպես էլ՝ նրա մտակարողական կառույցի յուրատիպությունը: Գեղագիտական այն հեռանկարը, որ գրողը տեսանելի է դարձնում իր ստեղծագործական առաջադրույթի մեջ, ընթերցողին համակում է խորին համոզմունքով, որ գրողական հայտածումների ուղին հեղինակի հետ անցնելու է՝ գեղագիտական նորահաստատումների վկան ու մասնակիցը դառնալով:

Անընդհատ ստեղծագործական ինքնության նորանոր ուղիներ հաստատող Գուրգադյանը ընթերցողին օգնում է ոչ միայն թափանցելու հեղինակային անպարփակ մտածումների խորքերը, այլ նաև զգալու իր ստեղծագործությունների աշխարհմտածողությունը, որի չափումը, իրոք, տիեզերական է:

Անընդհատ մտորում-դատումների, ներհայեցումների մղող իմաստախոսությունները, իրերի, երևույթների իմաստ-էությունների բացահայտում-վերլուծությունները, անսպասել գյուտ-պատկերներով անզուգական դատողությունների տարակերպ մատուցումները գուրգադյանական խոհագրությունների անժխտելի առանձնաշնորհներն են, որոնք, անվերապահորեն, արձակ խոսքի այդ տեսակի մեջ մնայուն ու պատվավոր տեղ են ապահովում իրենց համար, անշուշտ, հարստացնելով հայ գրականության, մեզանում այնքան էլ շատ տարածում չունեցող, այդ պատումաձևով:

Մարդկային ու հասարակական հնչելություն ունեցող գուրգադյանական խոհականությունը բովանդակավորում է կենսական կարևորություն ունեցող տրամադրություններով: Գրողի հայեցողական խորհրդածությունները, նկարագրությունների խորապատկերների վրա ապշեցուցիչ պարզությամբ մատուցվող ասելիքը, գեղարվեստական հիասքանչ հնարանքներով ու հնարքներով ստեղծված պատկերները, ինչպես և գեղագիտական ապրումի հուզական նախատրամադրվածությունը մեծապես օգնում են նորանոր հայտածումներով բացահայտելու աշխարհի գեղագիտական գնահատման գուրգադյանական դիտանկյունները: Պետք է ասել, որ տիեզերական մտածողությամբ գիտնական-խոհագրողի դիտարկումները, որոնք գիտակցական մակարդակում վերարտադրվում են գեղարվեստական պատկերների միջոցով, աննկարագրելի են իրենց ազդեցության զորությամբ: Այս առանձնագիծը գրողի ստեղծած գրականության գեղագիտական հիմնարար ձեռքբերումներից է:

Գրիգոր Գուրգադյանի գեղագիտական աշխարհի հետ «հանդիպման» պահի պարզևած առեղծվածային զգացողությունը բնորոշելի է իր իսկ խոսքերով՝ ասված այն պահի համար, որ ինքն ապրել է՝ հայտնվելով Ֆլորենցիայի Սանտիսիմա Աննուցիատա հրապարակում՝ երեք կողմից շրջափակված Բրունելլեսկու հռչակավոր կամարաշարով. «...Սա երևի այն հազվագյուտ պահն է մարդու կյանքում, երբ նա, կարծես, սկսում է չափսոսալ իր աշխարհ գալու համար»: (10)

Հազվադեպ տրված հարցազրույցներից մեկում հանդիպում ենք

Գրիգոր Գուրգադյանի ինքնաբնորոշող մի խոսքի՝ «Իմ դիտողականությունը սուր է, ես շատ բաների կարող եմ միանգամից հետևել, բայց ընտրողականություն կա, այն միշտ կանգ է առնում լավ բանի վրա, որտեղ զարգացում, շարժում կա»: (11) Իրոք, ապշեցուցիչ, հզոր դիտողականություն: Ինչպե՞ս է պատկերում-ներկայացնում արվեստի գործերն ու ճարտարապետական կոթողները. ապշել կարելի է հենց ոճի հիասքանչությունից. դժվար է անգամ օրինակ նախընտրելը: Այնուամենայնիվ, փորձենք: **Վենետիկի Սուրբ Մարկո տաճարի կամարաշարը.** «Եթե կան պահեր, զգացողություններ, անհնարին գրչին տալու, երևի դա՛ է... Այդ կամարաշարը մի հրաշք է, մի հսկա սիմֆոնիա, շքերթ կամարների, տիեզերական տեսիլ...» (12), քիչ հետո՝ «իր թեթևամիտ պերճությամբ ու ճշացող կոկետությամբ» **Ղոժերի պալատը** «ոչ այլ ինչ է, քան ճարտարապետության հանճարեղ թյուրիմացություն, եթե ոչ հանճարեղ անհեթեթություն», ահա և **Կոլիզեոմը.** այն «հռոմեական ճարտարապետության հանճարի ճիչն է, ահռելի ուժի մի պոռթկում, անդրաշխարհային մի տեսիլ, որը կարծես թափառելով հավերժության մեջ տիեզերական անսահմանությունով մեկ՝ չգիտես ինչու, վայրէջքի տեղ է ընտրել այս հողագունդը» (13), չրջանցենք **Հաթշեխ-սուտի տաճարը** Դեյր-Էլ-Բահարիիում. «Մարդու շունչ է կտրվում. դա մի հուժկու սիմֆոնիա է, հազարավոր փողային գործիքներից պոռթկացող մի դղրդալից սիմֆոնիա, Ստակովսկին կամ Ֆոն Կարայանը այդ տեսարանի առաջ գլխի խելացնոր թափահարումով վեր կնետեին զույգ ձեռքերը այդ ցնորամիտ սիմֆոնիայի հնչյունները տիեզերքի հեռավոր անկյունները հասցնելու համար...» ... (14)

Գրիգոր Գուրգադյանի խոհագրությունները, ոչ միայն որպես ինքնատիպ խտացումներ հեղինակի ինքնատիպ անհատականության և հզոր բանականության, այլ նաև որպես գեղարվեստական խոսքի հրաշալի արտահայտություններ, պետք է կարդալ, վայելել ու մտածել, մտածել ու կարդալ՝ նորից կարդալու ու մտածելու... վայելելու համար: Թերևս նաև այս հատկանշականի մեջ է գուրգադյանական մեծության առեղծվածը:

Գիտական հենքով դիտարկումների, իմաստասիրական ձևակերպումներով մեկնաբանությունների, իմաստախոսություններով, առինքնող խոսքի հմայքներով հագեցած ինքնատիպ հյուսվածքներ են անխտիր բոլոր էսսեները: «Մարդու և աստղերի խորհրդավոր տիեզերքը», «Տիեզերքն ու մարդը», «Մարդը տիեզերքում», «Սարոյանական տիեզերքը», «Կոսմիկական կատաստրոֆա», «Գիտություն-արվեստ... Ընթացքը»... Ո՞րը չնշես... խո-

հագրություններ, որոնք մեծ հայեցողի իմաստասիրական մտորումներն են՝ հարուստ խորաշերտերով, իմաստավոր արտահայտություններով ու խտամտքերով: Գուրգադյանի պարագայում դույզնինչ վերամբարձ չի հնչի, եթե ասենք, որ նրա ստեղծած խոհագրական գրականության բովանդակությունը Մեծ Տիեզերքի և Մարդու՝ տիեզերական եզակի էատեսակի բովանդակության վերլուծության, նրա ստեղծարար անսպառ կարողության պանծացումն է՝ փառերգության հնչողությամբ:

Գուրգադյանական խոհագրությունների առանձնագծերից մեկն էլ հայտնիներից ու մեծերից ճիշտ պահին ու միշտ տեղին մեջբերվող վկայությունների, բնութագրիչ խոսքերի, իմաստախոսությունների ու խտամտքերի առատությունն է. դրանք պատումներում վերածվում են յուրատիպ պատկերավորման միջոցների՝ հարստացնելով ոչ միայն հեղինակային խոսքն ու ընթերցողի իմացական աշխարհը, այլև դառնում են խոհագրողի ինքնակերպավորման յուրատիպ դրսևորումներ: Նոր բան չենք ասում. այն, թե մարդը մեծերի որ միտքն է իր համար դարձնում դիտարկման, հայեցման ու մտածումի նյութ, երբեմն էլ վարքագիծ թելադրող կողմնորոշիչ, վկայում է նրա և մեծի հոգևոր հարազատությունը: Գրիգոր Գուրգադյանի խոհագրական գրականության էջերում ասվածի հարյուրավոր վկայությունների ենք հանդիպում: Երբ դրանք իրար մոտ են բերվում, համարյա անհնարին է դառնում որևիցե մեկին նախապատվություն տալը: Խոհագրողը մեջբերումներ է անում հին աշխարհի փիլիսոփաներից՝ խտամտքերի շուրջ արտահայտելով իր հայեցումները: Հապա՝ ««Ստրուկը ստրուկ է իր բնույթով...»։ սա նրա (Դեմոկրիտի- Ջ. Ե.) համոզմունքն էր... Քիչ անց ու նրանից անկախ նույնը կասի Արիստոտելը. «Ստրուկը ստրուկ է ի բնե, ի ծնե...»։ Երկու խոշոր մտածողներ՝ տիեզերական ընկալումների ընդունակ, նույն բանն են ասում ստրուկի հարցում... Սա մտածել է տալիս... Այդ բառը՝ ստրկահոգի, ստեղծվել է հավանաբար ոչ հենց այնպես, դա ներքին էությունն է մարդու, մի որոշակի աստիճան, մակարդակ մտքի, մտածողության, այլ բնավ ոչ սոցիալական վիճակ... Այնպես որ, այո՛, Ստրուկը ստրուկ է ի ծնե, ի բնե...»։ (15) Երբեմն էլ խոհագրողն իր հայեցումներն արտահայտում է ինքնահատուկ հումորով միջարկելով: Բերենք նման մի օրինակ: Խոսքը նորից Դեմոկրիտի մասին է. «Իսկ այն ինչ նա կանանց մասին է ասում, արդեն ոչ կատակով և ոչ էլ հեզմանքով, թղթին տալու բան չէ... Բայց դրանք կարող է ասել, իհարկե, առանց տատանվելու ամեն մի տղամարդ՝ շատ բան տեսած, շատ բան քաշած... (դա չի վերաբերում այս տո-

ղերի հեղինակին).... ...Բայց նա, այնուամենայնիվ, մի լավ բան ասել է. «Կնոջ զարդը լռակյացությունն է...»: Չլինելու բան...»: (16) Իսկ ի՞նչ մերբերումներ է ընտրել մեծերի մասին մեծերից: Ահա Ցիցերոնը Դեմոկրիտի և Պլատոնի մասին. «Եվ եթե Դեմոկրիտի և Պլատոնի գրվածքները կամ ճառերը բանաստեղծություններ չեն ուղղակի իմաստով, դրանք, բոլորի վկայությամբ, շատ ավելի պոետիկ են, ավելի բանաստեղծական, քան շատ պոետների բանաստեղծությունները: Նրանց գրվածքներում թափ կա, սրընթացություն ու բառապաշար նաև՝ հարուստ, սքանչելի...»: (17) Դիոգենես Լաերտցու խոսքը, թե՛ «Չպիտի մոռանալ Դեմոկրիտի ասածը՝ խոսքը ստվերն է գործի... Եվ եթե վատ է ստվերը, այսինքն՝ խոսքը, մի՞թե ավելի վատ չի դառնա ինքը՝ գործը...»: (18)

Հատկապես կենսագրական հիմքով խոհագրական էջերը հագեցած են ապրումների տարերանգ խտացումներով հարուստ պատկերներով. դրանք հեղինակ-հերոսի հոգու խռովքի գեղարվեստական մարմնավորման փայլուն արտահայտություններ են, որոնցում խոհ-պատկերների ծավալվող ընթացքը կարելի է համեմատել պոետական վայելչախոսության ու գեղաբանության հետ:

Գուրգադյանը՝ որպես իր ստեղծագործության առանցքային թեմաներից հանդիսացող հայրենապաշտության ու բնապաշտության գաղափարի կրողն ու արտահայտիչը, երբեմն կոշտ, երբեմն նրբամիտ մեղմասացությամբ իր գեղարվեստական խոսքը թաթախում-օծում է այնպիսի պատկերավորությամբ, որ, թվում է, գործ ունես հայրենի եզերքը, նրա վանք ու մատուռները, նրա եկեղեցիներն ու քարակերտ հուշարձաններից մնացած պատառիկ-նշխարները ոգիացնող-կերպավորող քնարական արձակի հետ: Հայրենիքի ոչ թե մտածին, տեսլական, այլ իրական բովանդակությունը գուրգադյանական գրականության լեզվատարածքում գոյավորում է անասելի գեղեցկությամբ պատկերների մի հարուստ աշխարհ: Ահավասիկ՝ մի փոքրիկ կտոր այդ աշխարհից. Կաքավաբերդը. «...Գալիս է գարունը... տաքանում են ժայռերը, ձյունը հետ է քաշվում, հողն է սկսում ոռոգել փխրուն բլդուրի նման, երևում են առաջին ծիլերը... կանաչն է բռնում սար ու ձոր, ծաղիկներ անհամար՝ տարածված լանջերով մեկ, գույների խրախճանք է, ալպիական փարթամություն:Իսկ վերևում՝ բարձր, լաջվարդ կապուտակի վրա, արծիվն է սահում թևատարած... Կաքավաբերդ, դու երանություն ես, երազ...»: (19)

Գեղագիտական ինքնահատուկ արտածումների միջոցով ապահովելով միջավայրի ներկայությունը՝ գրողը ժամանակի իրակա-

նության խորաշերտերը թափանցող և քաղաքացիական սթափ մոտեցումներով առանձնացող գործեր է ստեղծում, երբ թեման ազգային աշխարհայացքային հիմնախնդիրներին է վերաբերում: Դիտարկման հաստատումն են տարաթեմա խոհագրությունների էջերում տեղ գտած նրա բազմաթիվ մտորումները, իմաստասիրական մտքերն ու դատողությունները, վերլուծում-մեկնաբանումները մեր ժողովրդի պատմական ու իրօրյա ճակատագրի վերաբերյալ. «Կաքավաբերդը մտածել է տալիս... Այն ստեղծվել է դժնդակ ժամանակներում, երբ գոյատևելու խնդիր կար և ճնշող անորոշությունը գալիք ժամանակների: Երբ չկային սպասելիքներ և ոչինչ հուսադրող:Ես չգիտեմ, թե ով է եղել Կաքավաբերդը ստեղծող իշխանը, բայց պարզ է արդեն, որ նա չի մտածել, մտքովն իսկ չի անցկացրել հավաքել ունեցած-չունեցածը, կապել-կապկպել տունտեղ, առաջը գցել երեխաներին, ընտանիքը ու կորչել, հեռանալ այս ավերված երկրից և փնտրել հանգստություն, ապահովություն օտար հողի վրա...»: (20) Հայության հավաքական աշխարհայացքի կենսականությունն անառարկելի գերակայություն ունի «աշխարհի հետ, բայց մայր հողին կառչած» Գուրգադյանի գեղագիտական աշխարհում:

Մեծ Տիեզերքն իր հավատամքի հիմը և գեղագիտական աշխարհայացքի կենտրոնը կարգած գրողի նվիրական երազանքը տիեզերքի մի հյուլեն կազմող հայրենիքը՝ Հայաստան աշխարհը, դեռևս Քսենոփոնի վկայած «Մեծ, հարուստ և բարեկեցիկ» (21) երկիր տեսնելն է: Այս առումով պետք է առանձնացնել նրա տածած անպարփակ սերը հայրենի եզերքի հանդեպ: Աշխարհահռչակ գիտնականն այն հայեցումն ունի, որ հայրենիքի արքետիպը՝ հող հայրենին, հայի ներաշխարհում հաստատուն արժեքի վերածված, նրա կեցության հիմքը գոյավորող գլխավոր կողմնորոշիչն է: Այն անիրականի չափ առեղծվածային ազդեցություններ ունի նրա թե՛ ֆիզիկական, թե՛ հոգևոր կյանքում: Թերևս պատահական չէ նաև, որ գրողի գեղագիտական հիմնարար ձեռքբերումներից է համարվում պատկերաստեղծման անզուգական վարպետությունը. մասնավորապես շեշտենք՝ գուրգադյանական խոհագրությանն առավել բովանդակալի որակներ են հաղորդում հուզական զգացմունքայնությամբ ու հայրենապաշտության հարուստ լիցքերով տոգորված քնարական գեղումները, պատմական էքսկուրսները, անզուգական, ապշեցուցիչ զգայնությամբ ստեղծված բնապատկերները:

Նորություն չենք ասում. ընդհանրապես՝ ժողովրդի համար կե-

ցության հիմքերի ճանաչողությունն սկսվում է նաև իր նախնյաց ստեղծած մշակութային արժեքների համակարգային ընկալմամբ, որը և մեծապես ազդում է նրա համահավաք հոգեբանության ու աշխարհայացքի վրա: Էռնստ Կասսիրերի բնորոշիչ խոսքը մեջբերենք. «Ֆիզիկական և բարոյական աշխարհում ոչ մի բան, ոչ մի բնական երևույթ կամ մարդկային գործողություն իր բնույթով ու էությամբ չի կարող բացառվել արվեստի ոլորտից, որովհետև ոչ մի բան չի կարող ընդդիմանալ նրա ձևակազմիչ ու ստեղծարար պոռցեսին»: (22) Ստեղծագործողի ներհայեցական դաշտ բերվող այս գաղափարը ազատություն է ընձեռում, բացում միտք ու ծիրքի բոլոր դռները, ուժ ու թափ տալիս ճշմարիտ տաղանդի տարազան դրսևորումներին: Իսկ Գրիգոր Գուրզադյան մտքի հսկայի պարագայում այն, պետք է ասել, աներևակայելի ծիրեր է բացում. նրա՝ «Ֆիզիկական և բարոյական աշխարհում» կատարվող երևույթների ինքնակերպ բացահայտումները և դրանք արվեստի նյութ դարձնելու հզոր կարողությունը ոչ միայն «ձևակազմիչ ու ստեղծարար» գործընթացներ է կենսականացնում, այլև գոյավորում է ազգային մտածողության մի նոր որակ, որի գերհատկանիշը հպարտ արժանապատվությունն է՝ ունեցած արժեքային կողմնորոշիչների նորովի ընկալումներով ձևավորված:

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Գաբրիել Գարսիա Մարկեսի և Մարիո Վարգաս Լյոսայի երկխոսությունից: <http://nyut.am/archives/20732>
2. Գր.Գուրզադյան, Տիեզերքը ավիի մեջ, «Զանգակ-97» հրատ., Եր., 2005, էջ 17:
3. Լ. Անանյան, Լ. Մկրտչյան, Գրիգոր Գուրզադյանի աշխարհը, Գր. Գուրզադյան, Կոսմիկական կատաստրոֆա, «Զանգակ-97» հրատ., Եր., 2004, էջ 352:
4. Նույն տեղում, էջ 354:
5. Գր. Գուրզադյան, Տիեզերքը ավիի մեջ, էջ 210:
6. newmag.am/Mario-vargas-ilosa/
7. Գր. Գուրզադյան, Կոսմիկական կատաստրոֆա, էջ 346:
8. Նույն տեղում, էջ 344-345:
9. Նույն տեղում, էջ 348:
10. Գր. Գուրզադյան, Կաքավաբերդի առեղծվածը, էջ 44:
11. <http://www.tert.am/am/neys/2013/08/20/grigor-gurzadyan/843882>
12. Գր.Գուրզադյան, Կաքավաբերդի առեղծվածը, էջ 22:

13. Նույն տեղում, էջ 72:
14. Նույն տեղում, էջ 218:
15. Գր.Գուրգադյան, Մի սիրո պատմություն, «Զանգակ-97» հրատ., Եր., 2004, էջ 140:
16. Նույն տեղը:
17. Նույն տեղում, էջ 141:
18. Նույն տեղում, էջ 142:
19. Գր.Գուրգադյան, Կաքավաբերդի առեղծվածը, էջ 97-98:
20. Նույն տեղում, էջ 103:
21. Քսենոփոն, Անաբասիս, Երևան, 1970, էջ 81:
22. Էռնստ Կասսիրեր, էսսե մարդու մասին, Սարգիս Խաչեն. Փրինթինֆո, Եր., 2008, էջ 242:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

ԳՐԻԳՈՐ ԳՈՒՐԶԱՂՅԱՆ. ԽՈՂԱԳՐՈՂԻ
ԻՆՔՆԱԿԵՐՊԱՎՈՐՄԱՆ ԱՐՎԵՍՏԸ

ՁՈՒՍՐԱ ԵՐՎԱՆՂՅԱՆ

Գրիգոր Գուրգադյանի՝ իրական և պատմական ժամանակի ու տարածության մեջ ծավալվող իրավիճակներ, դեպքեր ու դեմքեր ներկայացնող խոհագրությունները ընթերցողին տեղափոխում են մի աշխարհ, որտեղ նա վկան է դառնում ոչ միայն հեղինակի իմացաբանական և իմաստասիրական մտորումների հիմնական առարկայի՝ «Cosmos»-ի, և Մարդու գեղարվեստական կերպավորմանը, այլև հենց իր՝ չափումների մեջ չտեղավորվող տաղանդի տեր մարդու յուրօրինակ ինքնակերպավորման ողջ ընթացքին:

Հոդվածագիրը նշում է, որ գրողն իր դավանած գեղագիտական հիմնասկզբունքների միջոցով օգնում է ընթերցողին՝ վերանայելու կենսարժեքների դերը կյանքում, ճշտորոշելու արժեհամարգային կողմնորոշիչների նորովի ընկալումները, արագընթաց այս դարում:

РЕЗЮМЕ

ГРИГОР ГЮРЗАДЯН: ИСККУСТВО СВОЕОБРАЗНОСТИ
МЫСЛЯЩЕГО ПИСАТЕЛЯ

ЗУХРА ЕРВАНДЯН

Ключевые слова: жизненные ценности, космос, феномен, человек-событие, аркада, глубокие слоу.

Рассудительные работы Григора Гурзадяна, представляющие события и лица, ситуации, разворачивающиеся в реальном и историческом времени и пространстве, переносят читателя в мир, где он становится не только свидетелем гносеологических и философских размышлений вокруг основной темы автора - Космоса и художественного изображения Человека, но и всего процесса своеобразного изображения себя самого - человека неизмеримого таланта.

Автор статьи отмечает, что писатель, посредством своих основных эстетических принципов, помогает читателю пересмотреть роль экзистенциальных ценностей в жизни, по-новому определяя восприятие ориентиров системы ценностей в этом стремительном веке.

SUMMARY

GRIGOR GURZADYAN:ART OF PECULIARITY OF THE INTELLIGENT WRITER

ZOUKHRA YERVANDYAN

Key words - life principles, cosmos, phenomenon, man of event, arcade, deep layers.

Prudent works of Grigor Gurzadyan presenting events and characters, as well as situations that are developing in real and historical time and space are taking the reader to the world, where he becomes not only the witness of gnosiological and philosophical basic theme of the author –Cosmos, and artistic portrayal of a Man, but for the whole process of peculiar depiction of him - the person, whose talent cannot be measured by any yardstick.

The author of the article mentions, that the writer by means of his fundamental aesthetic principles, helps the reader to review the existential values of life, newly specifying perception of value system key points in this jet-age.